

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ САМОВРЯДУВАННЯ

Подана коротка загальнонаукова характеристика організаторських умінь майбутніх учителів з урахуванням функціонування студентського братства як самоврядного громадського об'єднання майбутніх учителів.

Соціокультурний розвиток України як суверенної і незалежної держави потребує відходу від шаблонної виховної роботи, багатьох застарілих засобів та переходу від кількісних показників у цій діяльності до пошуку нового та утвердження й орієнтації на педагогічне співробітництво студента і викладача, орієнтації на самоуправління майбутніх учителів та творчої співпраці, на саморозвиток особистості майбутнього вчителя, поваги до його гідності. У зв'язку з цим у Конституції України зазначається, що людина визнається найвищою соціальною цінністю. Тим самим, метою освіти є загальний і психічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства: розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення його культурного рівня [1; 2].

Вирішення цих завдань залежить, насамперед, від учителя, здатного вільно орієнтуватися в соціальних і природних умовах, розуміти особливості розвитку культури, оволодівати науковою інформацією. Професіонал у галузі освіти має глибоко усвідомлювати місце і роль освітніх процесів, систем у світовому культурному просторі, в історичних закономірностях й етнологічних формах, поєднувати глибокі теоретичні знання й практичну підготовку. У цільовій комплексній програмі "Вчитель" також зазначається, що "завдяки діяльності педагога реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки, техніки і культури, збереженні і примноженні культурної спадщини й формуванні людини майбутнього" [3]. Виходячи з цього, слід зазначити, що проблема формування педагогічної культури майбутніх учителів, організаторських умінь є надто на часі.

Зазначимо, що загальні питання формування особистості вчителя досліджували С. Архангельський, С. Барбіна, В. Войтко, Е. Гришин, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, М. Євтух, Н. Кичук, Н. Кузьміна, М. Лазарєв, А. Мудрик, Л. Нечепоренко, О. Пехота, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Р. Хмелюк, Н. Чепелева, Т. Яценко та ін. Окремі аспекти професійної культури вчителя знайшли своє відображення у дослідженнях В. Кан-Каліка, Я. Коломийського, А. Мудрика, Г. Нагорної, Д. Петрової, І. Прокопенка, І. Синиці, Г. Тарасенко, В. Чернокозова, І. Чернокозової, Г. Шевченко, Т. Яценко та ін.

Протягом останнього десятиріччя з'явилися дослідження, які безпосередньо розглядають проблему формування педагогічної культури організаторських умінь (А. Барабанщиков, І. Бех, Є. Бондаревська, В. Гриньова, І. Зязюн, В. Зелюк, Т. Іванова, О. Рудницька).

Сучасні проблеми самоврядування студентів як засобу формування особистості майбутнього вчителя досліджують В. Андрущенко, А. Бойко, М. Євтух, О. Мороз, І. Прокопенко, С. Сисоєва, Г. Троцько, Г. Шевченко та ін.

Завданням даної статті є розкриття особливостей функціонування студентського самоврядування як засобу формування організаторських умінь майбутніх учителів.

Зазначимо, що зміцнення організаторських умінь у студентів ВНЗ безпосередньо пов'язується з людиною культурною, яка є переусім незалежною особистістю, для якої домінантною визначається здатність до самовизначення у світі культури. У педагогічній площині це передбачає подальший розвиток у студентів самостійності, самосвідомості й незалежності суджень у поєднанні з повагою до поглядів інших людей, почуття самоповаги, здатності орієнтуватися у світі духовних цінностей і оточуючому культурному середовищі, уміння приймати рішення і нести відповідальність за свої вчинки, здійснювати самостійний вибір стилю поведінки, способів свого розвитку, тобто смислу своєї життєдіяльності.

Можна стверджувати, що виокремлення феномена педагогічної культури як однієї з наріжних складників культури суспільства зумовлене специфікою педагогічної діяльності вчителя, його особливими функціями (організаторськими). Саме вона спрямована на формування зростаючої особистості, здатної у перспективі відтворювати, збагачувати та транслювати культуру етносів і суспільства. Загалом у площині навчально-виховного процесу принциповим чинником передачі культури, духовних цінностей є неповторна індивідуальність учителя-вихователя, який постає носієм культури й суб'єктом людських взаємин. При цьому враховується головний педагогічний постулат, за яким учитель, перш за все учень є унікальною, неповторною особистістю, яка перебуває у постійній зміні. Саме через професійну культуру вчителя віддзеркалюються його професійні цілі, мотиви, знання, уміння, якості, здібності, аттитюди (ставлення) (А. Роттер). Тобто тим самим педагогічна культура постає феноменом вияву вчителем власного "Я" у професійно-педагогічній площині через поєднання власних цілей, мотивів, способів, операцій, згрупованих навколо керування процесом особистісного зростання учнів та певної системи педагогічних цінностей. Існуючи об'єктивно, педагогічна культура як автономна системна сутність та певна система цінностей, реалізується через призму суб'єктивного духовного досвіду вчителя [4: 298-299].

Серед складників педагогічної культури майбутнього вчителя можна виділити: ціннісно-мотиваційний, когнітивний і практичний компоненти.

Ціннісно-мотиваційний включає систему емоційно "забарвлених" у процесі життєдіяльності цінностей і ціннісних орієнтацій, що визначають ставлення особистості до свого соціокультурного оточення та до себе.

Когнітивний компонент виявляється як система етичних, естетичних, екологічних, правових, деонтологічних, професійних (зокрема й психолого-педагогічних) знань.

Практичний компонент передбачає формування системи умінь, навичок і нахилів особистості, які дозволяють ефективно залучатися у різноманітні види діяльності, зокрема й педагогічну.

Всі структурні компоненти педагогічної культури майбутніх учителів успішно формуються у навчально-виховному процесі ВНЗу, зокрема й за умови долучення їх до діяльності у студентському самоврядуванні. Досвід Національного університету "Києво-Могилянська Академія", Житомирського, Харківського педуніверситетів, Острозької Академії засвідчує, що така діяльність є оптимальною, якщо майбутні вчителі (фахівці) активно включаються у діяльність Студентського братства.

Зазначимо, що у системі самоврядування має переважати педагогіка гуманних взаємин, а не заходів, коли на зміну адміністративним формам управління студентськими колективами поступово приходять демократичні. За цих умов значно поліпшуються морально-психологічний клімат, стиль стосунків у студентських колективах, самопочуття студентів, їхня соціальна захищеність, емоційна насиченість життя, атмосфера доброзичливості, дбайливе ставлення одне до одного [2; 5].

Студентське братство Житомирського державного університету імені Івана Франка – це насамперед самоврядне об'єднання студентів, покликане забезпечити їхні права й інтереси в реалізації функцій управління університетом, які визначаються ректоратом, деканатами, і здійснюється студентами відповідно до мети і завдань, які стоять перед студентським колективом [2: 1-2].

Принципами його діяльності є: добровільність; виборність; колегіальність у прийнятті рішень; гласність і відкритість у роботі.

Власне виконавчі органи Студентського братства мають назву "Ради Студентського братства", які в діяльності керуються чинним законодавством, рішеннями Міністерства освіти і науки України, Статутом університету і цим Положенням, користуються допомогою і підтримкою ректорату, деканатів, профспілкового комітету студентів у вирішенні питань забезпечення приміщеннями, обладнанням, документацією та ін.

Ради Студентського братства діють на основі співробітництва, взаємодоповнюваності і розмежування повноважень з підрозділами університету, профспількою студентів, іншими студентськими об'єднаннями. Студентське братство незалежне від релігійних об'єднань, політичних партій та рухів. Воно функціонує з метою забезпечення виконання студентами своїх обов'язків та захисту їхніх прав і сприяє гармонійному розвитку особистості студента, формує у нього навички майбутнього організатора, керівника.

Діяльність Студентського братства спрямована на удосконалення навчально-виховного процесу, на якісне навчання, розвиток творчих здібностей, виховання духовності і культури студентів, зростання їх соціальної активності та відповідальності за доручену справу, формування їхніх моральних якостей, підвищення ініціативи кожного студента.

Основними завданнями рад Студентського братства є: забезпечення і захист прав та інтересів студентів; забезпечення виконання студентами своїх обов'язків; сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів; сприяння у створенні необхідних умов для проживання і відпочинку студентів; створення студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами; організація співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів, молодіжними організаціями; сприяння працевлаштуванню студентів; участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами; безпосередня участь у реалізації державної молодіжної політики; забезпечення інформаційної, правової, психологічної, фінансової допомоги студентам (спільно з відповідними службами); репрезентація у керівництві університету; залучення студентів до трудової діяльності у вільний від навчання час (спільно з деканатами); координація діяльності рад студентського братства, деканатів, кафедр, старостатів, наставників академічних груп; контроль за навчальною і трудовою дисципліною студентів, оперативне реагування на їх порушення; участь у розподілі стипендіального фонду; залучення студентів до художньої самодіяльності; проведення вечорів відпочинку, конкурсів, КВК, посвяти у студенти, випускних урочистостей, днів факультету, днів відкритих дверей тощо; участь у поселенні студентів у гуртожитки, створення у них належних умов побуту, відпочинку і дозвілля; безпосередня участь в організації ремонту кімнат, забезпечення зберігання і підтримки у належному стані приміщень, обладнання, приладів, іншого майна університету; організація чергування студентів і сприяння налагодженню пропускового режиму в гуртожитках та навчальних корпусах; безпосередня участь у роботі з організації змагання за зразкові кімнати, поверхи, гуртожитки, економії енергоносіїв, води тощо; створення умов для самостійної підготовки студентів до занять (разом із директором студмістечка, комендантами гуртожитків); пропаганда здорового способу життя, активна участь в організації оздоровлення студентів у профілакторії університету, запобігання вчиненню студентами правопорушень, вживанню ними алкоголю, наркотиків, паління та ін.

Члени Студентського братства мають права та обов'язки, якими наділені студенти вищих навчальних закладів України згідно з чинним законодавством та відповідно до Статуту університету. Крім того, члени Студентського братства мають право: обирати і бути обраними до будь-якої ради Студентського братства; – звертатися до будь-якої ради Студентського братства стосовно питань, що належать до компетенції цієї ради, та отримувати відповідь по суті питань; опротестовувати будь-які дії посадових осіб, структурних підрозділів, органів Студентського братства, якщо вони обмежують його права чи принижують його гідність.

Ради Студентського братства мають право: звертатися до адміністрації факультету, гуртожитку, студмістечка університету з пропозиціями та заявами, пов'язаними з вирішеннями завдань, передбачених основними напрямками діяльності Студентського братства; розглядати та обговорювати питання, що стосуються удосконалення навчально-виховного процесу та студентської наукової роботи; стан виховної, культурно-масової та спортивно-масової роботи; питання побутового забезпечення студентів, які мешкають у гуртожитках та харчування студентів у їдальні та буфетах університету; працевлаштування студентів; питання надання матеріальної допомоги, стипендій; рекомендувати спільно з деканатами кандидатури на призначення іменних стипендій; брати участь у роботі приймальної комісії.

Зокрема члени Студентського братства зобов'язуються чітко дотримуватися самого Положення; виконувати рішення і вимоги рад Студентського братства, які спрямовані на досягнення мети і вирішення завдань організації.

Також члени рад Студентського братства зобов'язуються звітувати при потребі перед зборами (конференцією) відповідного Студентського братства про свою роботу; доводити до відома студентів зміст питань, проблем, що обговорюються на засіданнях рад, та прийнятих рішень; спрямовувати студентів на виконання прийнятих радами рішень; здійснювати контроль за проведенням культурно-масових та спортивно-масових заходів.

Власне Студентське братство діє на рівні академічної групи, факультету, гуртожитку, студентського містечка, університету. Структурними підрозділами Студентського братства є студентський штаб "Абітурієнт", центр соціальної адаптації студентів університету.

Вищим органом самоврядування Студентського братства є: на рівні академічної групи – загальні збори студентів групи; на рівні факультету – загальні збори (конференція) студентів факультету; на рівні гуртожитку – загальні збори (конференція) мешканців гуртожитка; на рівні студентського містечка – конференція мешканців гуртожитків студмістечка; на рівні університету – конференція студентів університету.

Виконавчими органами Студентського братства є: на рівні академічної групи – рада Студентського братства групи; на рівні факультету – рада Студентського братства факультету; на рівні гуртожитку – рада Студентського братства гуртожитку; на рівні студентського містечка – рада Студентського братства студмістечка; на рівні університету – рада Студентського братства університету.

Ради Студентського братства відповідного рівня обираються на загальних зборах (конференції) студентського колективу, на яких визначається також структура ради, заслуховується її звіт (термін повноваження рад Студентського братства усіх рівнів – один рік).

На конференції Студентського братства університету затверджується Положення про Студентське братство університету, вносяться до нього доповнення та зміни.

Головною структурною одиницею Студентського братства є академічна група, яка обирає раду Студентського братства групи, її голову і делегує свого представника до ради Студентського братства факультету і на конференцію студентів університету. Рада Студентського братства факультету формується з представників рад Студентського братства академічних груп і делегує своїх представників до ради Студентського братства університету. Рада Студентського братства студентського містечка формується з представників рад Студентських братств гуртожитків і делегує своїх представників до ради Студентського братства університету.

З числа своїх членів вибрана рада Студентського братства на своєму першому засіданні обирає голову, його заступника і секретаря.

Збори (конференція) вважаються чинними, якщо на них присутні не менше 50% членів студентського колективу (делегатів конференції), а обраним вважається кандидат, який набрав більшість голосів.

Голова організовує роботу відповідної ради Студентського братства, здійснює координацію роботи з радами інших рівнів, ректоратом, відповідним деканатом, комендантом гуртожитку, іншими підрозділами університету, профкомом студентів, звітує про роботу очолюваної ним ради. Секретар відповідної ради Студентського братства організовує контроль за виконанням прийнятих рішень, доповідає про їх виконання, веде протоколи засідань.

При радах Студентських братств факультетів університету створюються сектори за напрямками роботи: навчально-науковий; культурно-виховний; із захисту прав студентів; спортивно-оздоровчий; соціально-побутовий; громадських зв'язків та інші. Також на радах Студентських братств гуртожитків, студентського містечка створюються сектори за головними напрямками життєдіяльності: житлово-побутовий; культурно-виховний; санітарно-гігієнічний; фізкультурно-масової роботи; громадського порядку та інші. Голови рад Студентського братства університету, і студентського містечка входять до складу вченої ради університету, ради з виховної роботи. Голови рад Студентського братства факультетів і гуртожитків входять до складу вченої ради, стипендіальної комісії і комісії з поселення у гуртожиток відповідного факультету.

Засідання рад Студентського братства проводиться не менше одного разу на місяць і вважається чинним, якщо на ньому присутні не менше 2/3 обраних до його складу членів. Рішення приймається звичайною більшістю голосів. При необхідності питання життєдіяльності студентів вирішується також у робочому порядку. Кожне засідання ради Студентського братства фіксується протоколом, який підписується головою або його заступником і секретарем.

Загальні збори (конференція) Студентського братства відбуваються не рідше: на рівні академічної групи – двох раз у семестр; на рівні факультетів, гуртожитків – одного разу в семестр; на рівні університету, студентського містечка – одного разу на рік; конкретна дата їх проведення визначається відповідною радою студентського братства.

Зазначимо, що на вимогу 2/3 членів відповідної ради скликаються позачергові збори (конференція) відповідного Студентського братства.

На розгляд загальних зборів (конференції) виносяться найважливіші питання життєдіяльності студентів, зумовлені основними напрямками діяльності Студентського братства. Рішення рад Студентського братства мають дорадчий характер, зокрема робота Студентського братства базується на певних виховних засадах, які передбачають наступні напрямки роботи.

Крім участі у студентському самоврядуванні, суттєвий розвиток когнітивної сфери організаторських вмінь здійснюється у процесі ґрунтовного засвоєння студентами гуманітарних, природничих і математичних наук, зокрема філософії як ядра світогляду; розвиток їх наукового мислення; вироблення уміння відстоювати світоглядні позиції, наукового аналізу явищ природи і суспільства; подолання розриву в теоретичній та організаційно-практичній підготовці майбутнього вчителя. Філософсько-світоглядна підготовка майбутніх учителів передбачає розвиток у студентів пізнавальної активності і культури розумової праці, вироблення умінь самостійно здобувати знання, застосовувати їх у своїй практичній діяльності.

У змістовій структурі організаторських умінь важливе місце займає формування національної самосвідомості, любові до рідного краю, України, її народу, культурно-національних, духовних надбань у контексті загальнолюдських історико-культурних цінностей; прищеплення почуття особистої відповідальності за долю Української держави, рідної мови, культури; виховання молоді у дусі взаємоповаги, взаєморозуміння, миру, злагоди між народами, етнічними групами; формування культури міжнаціональних взаємин; розвиток навичок самоврядування, соціальної активності та соціальної відповідальності суб'єкта громадянського суспільства у процесі суспільної діяльності.

Також важливою складовою змістової структури організаторських умінь є утвердження правової культури, яка передбачає прищеплення поваги до прав і свобод людини і громадянина, до Конституції, державних символів (герба, прапора, гімну); знання і дотримання у поведінці Законів України; активна протидія особам та установам, що порушують закони, завдають збитків державі, зазіхають на територіальну цілісність і незалежність України. Розвиток правосвідомості передбачає вільне володіння державною мовою, засвоєння основ державного, трудового, громадського, сімейного права, формування власної соціально значимої активної позиції.

Також чинне місце у змісті організаторських вмінь посідає моральне виховання, яке є розвитком моральних почуттів рис особистості, переконань, потреби поводити себе згідно з моральними нормами, що діють у суспільстві; опанування духовною культурою найближчого суспільного оточення, нації, людства; наслідування кращих моральних зразків родини, українського народу, загальнолюдських моральних цінностей; становлення етичної спрямованості особистості майбутнього вчителя.

Зазначимо, що практичний компонент організаторських умінь успішно формується насамперед у лідерів у процесі виконання ними функцій виконавчих органів Студентського братства. Такими є "Ради Студентського братства", які діють на основі співробітництва, взаємодоповнюваності і розмежування повноважень з підрозділами університету, профспілкою студентів, іншими студентськими об'єднаннями. Вищим органом самоврядування Студентського братства є конференція студентів, а виконавчим органом є Рада студентського братства університету. Зокрема, Ради Студентського братства покликані сприяти навчальній, науковій та творчій діяльності студентів; створенню необхідних умов для проживання і відпочинку студентів; створенню студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами; організації співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів, молодіжними організаціями. Вони сприяють працевлаштуванню студентів, їх участі у вирішенні питань міжнародного обміну зі студентською молоддю. Також забезпечують інформаційну, правову, психологічну, фінансову допомогу студентам (спільно з відповідними службами).

Тим самим Ради Студентського братства контролюють навчальну і трудову дисципліну студентів з оперативним реагуванням на їх порушення, залучають молодь до участі у розподілі стипендіального фонду, науковій творчості, у художній самодіяльності. Допомагають молоді у проведенні вечорів відпочинку, конкурсів, КВК, посвяти у студенти, випускних урочистостей, днів факультету, днів відкритих дверей тощо. Займаються пропагандою здорового способу життя та беруть активну участь в організації оздоровлення студентів у профілакторії університету. Сприяють запобіганню вчиненню студентами правопорушень, вживанню ними алкоголю, наркотиків, паління та ін.

Отже, навіть короткий аналіз змісту діяльності Студентського братства дозволяє стверджувати, що активна участь майбутніх учителів у цій діяльності сприяє успішному формуванню гуманітарних, громадсько-політичних, психолого-педагогічних та культурологічних знань, а також відповідних умінь, які є визначальними чинниками зміцнення їхньої внутрішньої мотивації до вчительської професії, до майбутньої громадської діяльності, реалізуючи тим самим не лише професійне, а й громадське право, що формує почуття гордості за демократичну, незалежну, соборну Україну.

Проте все це потребує подальшого теоретичного обґрунтування та експериментального підтвердження.

1. Конституція України (Основний закон). – К., 1999. – 58 с.
2. Положення про Студентське братство Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка (Затверджено на конференції Студентського братства університету 13 травня 2003 р., протокол № 1 та вченою радою університету 26 травня 2003 р. протокол № 10).
3. Цільова комплексна програма "Вчитель" // Освіта України. - 1996. - №64. - 27 серпня.

4. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та практичний аспект): Монографія. – Харків: Основа. 1998. – 300 с.
5. Слісаренко В. О. Самоврядування як засіб формування особистості // Педагогіка толерантності. – 2002. – № 3. – С. 4–15.

Матеріал надійшов до редакції 4.11.2004р.

Григорьева И.Г. Проблема формирования организаторских умений будущих учителей средствами самоуправления.

Рассматривается краткая общенаучная характеристика организаторских умений будущих учителей с учетом функционирования студенческого братства как самоуправленческого общественного объединения будущих учителей.

Grigoryeva I.G. The Problem of the Formation of the Future Teachers' Organizing Skills by Means of Self-Governing.

The article deals with the scientific characteristics of the future teachers' organizing skills taking into consideration the activity of "Students'ke Bratstvo" (Students' Brotherhood) as a self-governing social community of future teachers.